

ODPĘDZIĆ (74) *vb pf*

o jasne.

inf odpędzić (19). ◇ *fut 1 sg* odpędzę (1). ◇ *2 sg* odpędzisz (9). ◇ *3 sg* odpędzi (12). ◇ *3 pl* odpędzą (2). ◇ *praet 1 sg m -m* odpędził (1). ◇ *2 sg m -ś* odpędził (3). ◇ *3 sg m* odpędził (13). ◇ *3 pl m pers* odpędzili (3). ◇ *imp 2 sg* odpędź (3). ◇ *3 sg* niechaj odpędzi (1). ◇ *1 pl* odpędźmy (1). ◇ *3 pl* niechaj odpędzą (2). ◇ *con 1 sg m* bych odpędził (1). ◇ *3 sg m* by odpędził (1). ◇ *part praet act* odpędziwszy (2).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) – *XVII(XVIII) w.*

1. *Siłą lub groźbą zmusić do opuszczenia jakiegoś miejsca lub niedopuszczyć do zbliżenia się; repellere Vulg; abigere Modrz; propulsare JanStat* [w tym: kogo (40), co (żywotne) (4), co (w *Przen i a.*) (19)] (64): *Y sftáło się iáko koń chćiał/ Aleć wždy ná tym nie wygrał. Bo ácz ieleniá odpędził/ A wżakoż się íam zniewolił BierEz Ov; Leop 4.Esdr 16/6; Powiedziáá lífzká: Niechay miáa íioftro/ bo odpędziłz thy [muchy] co íie iuż nápiły/ przylecá záíę głodne RejZwierc 39v.*

odpędzić od kogo, od czego (3): *iákoś mi goście vcźcił/ Wízyftkiś od domu odpędził BierEz E2v, G; SkarŻyw 341.*

odpędzić od czego [= *od zrobienia czegoś*] (1): *Iezu ktorys Magdaleny od pocałowania nog twogich nie odpędził. TarDuch B4v.*

odpędzić czym (2): *Clavis ac fustibus repulerunt, Máczugámi y kiymi odpędźili. Mącz 287c. Cf odpędzić komu czym.*

odpędzić komu czym (1): *Egipcyánie pámiętáiąc ná iego dobrodzieyftwo/ íz im íwoimi modlitwámi węże y Kokodrille iádowite odpędził/ wielbili go zá íednego íwiętego BielKron 95v.*

Zwrot: »odpędzić precz« (1): *Pochlebcę y obmownego/ Odpędź precz od domu íwego BierEz G.*

Przen (33) : *A ták odpędziwłfy nocne íiemnoći nieprzeftáwaymy cály dzień wylláwiác dobrodzieyftwá páńlkiego/ á y przełzey záíę nocy/ y owłsem záwždy/ niechay niewyftępuią flowá z vft mych o rozmnożyćielu żywotá me⁸⁰ RejPs 64.*

odpędzić skąd (1): *owe włczypliwe á iádowite słowá/ ktore miedzy Mieyłkim á Slácheckim ítanem/ [...] niezgodę/ waśń/ y zákrwáwione ferce czynią/ niechay Krol z Rzeczypośpolitey íwey práwie odpędzi ModrzBaz 20.*

W przeciwstawieniach »odpędzić ... przywieść, zjawić« (2): *Krzyfz Chryftufow prawdziwie íwiát poświęcił: odpędził íciemności: przywiodł íwiátłość. SkarŻyw 399; ArtKanc K13.*

Zwroty: »odpędzić daleko« [*szyk zmienny*] (2): *Przetoż teraz niechay odpędzą daleko [repellant procul] włfetczność płoty íwoiey Leop Ez 43/9; BielKron 199v.*

»precz odpędzić« (1): *rácż im íwiátłość prawdy záwić/ á íciemności precz odpędzić. ArtKanc K13.*

»odpędzić od siebie« [*szyk zmienny*] (3): *BielKron 199v; tedy to íełt wielka rzecz/ [...] wżárdzić ítraż y mocná á pewną obronę nád íobą/ odpędzić Anyoá íwiętego od íiebie RejPos 331v; Od íiáá wćiec nie mogę/ áni go od íiebie odpędzić LatHar 587.*

a) *Uchronić (się) przed niebezpieczeństwami zagrażającymi ciału lub duszy* [*kogo* (6), *co* (9)] (15) : *Przepuśczone íá ná was złe rzeczy/ ktho íełt kthoby íe mogł odpędzić? Leop 4.Esdr 16/5; rácż odpędzić włzytki fáłefzniki á wymyflacze íwiátá tego RejPos 347v; mowił: [...] niech będzie moc w*

tey wodzie/ ná potępienie Czárnokfięstwá/ y czárow/ ktore tu fą. y kropiąc piec oną wodą/ wżytko złe odpędził. *SkarŻyw* 458.

odpędzić od kogo, od czego (12): Pan mocny przepuścizła złe rzeczy/ ktoż iest táki ktory ie odpędzi od was? *Leop* 4.*Esdr* 16/8; Kfiążetá niektore/ pod pokrywką s. Ewángeliey/ wiele rofthyrkow czynią/ práwá nieflucháią/ karności nád łobą niechcą mieć/ [...] fthey przyczyny do zbroiem sie rzucił/ ábych z vrzędu łwego y mieyfca temu złemu zabieżał/ á od rzeczy połpolithey odpędził. *BielKron* 226; Oycá w kłode władził y przy kápicy záchował y pokufę od niego odpędził. *SkarŻyw* 572 *marg*, 341; *LatHar* 37, 73; ábyfmy ie [*nieprzezpieczności*] tedy tym łatwiéy od nas y poddánych náłzych gardł odpędzić mogli/ obiecuiemy pilné ftáráníe vczynić [...] áby [...] wżytki łwé síly złączyli z królestwá náłżego síłami *SarnStat* 110, 985; *SkarKaz* 381a. Cf »odpędzić od siebie«.

Zwrot: »odpędzić od siebie« (3): ty oblędne á łżywe Doktory pierwey niż z gruntu zginiemy odpędźmy co rychley od łyebie *OrzList* i; Y Pogánłtwo fię nieśmiertelnością dułze ćiefzyło/ [...] y Philozophowie: gdy im kto miły vmierał/ ábo gdy ftrách śmierci odpędzić od siebie chćieli. *SkarKaz* 384a; *CiekPotr* 21.

b) O Bogu: okazać niełaskę [kogo] (8) : Pokolenye Ephraim też odpędzić raczył/ Iż w nich vpor nyewyáre złość wrodzoną baczył *LubPs* S2, V3v; *Leop Ps* 107/12.

Zwroty: »odpędzić od oblicza (a. obliczności)« (3): Bo ty wślytki odpędziłz od oblicza twego/ Ktorzy Pánye nye czynią nigdy nic dobrego *LubPs* I4v, B4v, I4v.

»precz odpędzić« (1): Ráczże ie iuz precz odpędzić od oblicza twego/ Bo cie bárzo obrufzyli ná wżem Páná łwego *LubPs* B4v.

»odpędzić od siebie« (2): Quoniam deus magnus dominus: et rex magnus super omnes deos. Boć wielki pan bog/ pan á krol wielki nad wżytki bogi [*Ps* 93/3] (*koment*) boć nie odpędzi od łiebie pan bog ludu łwego. *WróbŻolt* ff8v; *LatHar* 15.

c) Zabronić czegoś, uniemożliwić coś [kogo od czego] (2) : SKutek y pożytek tych wżytkich odporow ten iest/ iże káždy przes nie może łwą łpráwę odwlec/ [...] áłbo odpędzić od Akcyey Prokuratorá *GroicPorz* t2v; Niezgodnym pogrożą iż im grzechow nie odpufzczą/ iż ie od vżywania táiemnic bozkich odpędzą: y ták wnet fię do iedności wroćić mułzą. *SkarKazSej* 684a.

a. Odeprzec atak zbrojny; avertere Mącz (11) : łami Mámaluchowie wżytko woýfko Arabow odpędzili z łukow ftrzeláiąc *BielKron* 456, 321v; *SarnStat* 1051.

odpędzić od czego (3): Od gránic Węgierfkich odpędził Fráncuzy drapieżne *BielKron* 340v, 369v. Cf »odpędzić od bramy«.

odpędzić skąd (1): Drugiey połowice [*zamku*] bronili Bogufzá s Pomorzány/ á thák Niemce z Brándeburgu odpędzili *BielKron* 369v.

Zwroty: »odpędzić od bramy« (1): Avertere hostem a portis, Odpędzić odegnác niepriyaciela [!] od brámy. *Mącz* 487a.

»gwałt gwałtem odpędzić« (1): [*Wanda*] Gwałt tedy gwałtem odpędziwży zbroynie, [...] z moštu łkoczyłá do wody *KlonKr* A3v.

»moc mocą odpędzić« (1): WYśmirus Kfiążę Polkie [...] bacząc przeładowanie łwego nieprzyaciela/ oborzyl fię przeciw iemu/ áby mocą moc odpędził *BielKron* 339v.

»odpędzić najazd« (1): Ták po wojnie Rycerze bywáli wefeli/ Gdy odpędzą naiázdy fwych nieprzyziácieli. *StryjKron* 250.

Przen [czym od kogo] (1) : bo ná cię vderzyło było Dáleko wietfze woysko, niź Ordá Tátárfka. Ledwiem ié żywym frebrem odpędził od ciebie *CiekPotr* 33.

b. Obronić (się) przed diabłem (11) : będyesz pirwfzey nocy z małżonką twą ná modlitwie wítawiczney/ á zákurzyź wątrobką rybią którą małż przy łobie/ á tym obyczáiem dyabellstwo odpędziź. *BielKron* 97v; Przelekl fię naprzod S. Wincenty: ále wnet polecájac fię Mátce Bozey/ poznał iź to był czárt/ y przeżegnawfzy fię/ ofuknął go y odpędził. *SkarŻyw* 308; *StryjKron* 351.

odpędzić od kogo [w tym: od siebie (3)] (8): Pewnie tákże odpędzi [aniól pański] od ciebie wfzytki duchy thobie fprzećiwne/ iáko odpędził od oney poćiwey żony fyná onego. *RejZwierc* 199–199v; iefli odpędzę od ciebie ducha złego/ małż przyść do mnie *SkarŻyw* 453, 35; *Cf odpędzić od kogo* czym; *Zwrot*.

odpędzić od kogo czym (1): czártá od drugiego/ ktory do zakonu wniść chciał/ modlitwą y krzyżem S. odpędzył. *SkarŻyw* 298.

Zwrot: »odpędzić od siebie« [szyk zmienny] (3): iź my ináčzey fie fprzećiwnikowi fwemu obronić nie możemy/ á ináčzey go od fiebie odpędzić nie możemy/ iedno w powfcięgliwości ciála náfze^g *RejPos* 185, 79; *WerGośc* 245.

2. Oddzielić zanieczyszczenia; przen [co od czego] (1) :

Zwrot: »fałsz od prawdy odpędzić« (1): Snadźby był Kowálfkitemu dał fwe páńftwo rzędzić/ Bo ten vmie prętko fáłfz od prawdy odpędzić. *PaprPan* O2.

3. *Uchronić przed dolegliwościami, zapobiec, wyleczyć* [w tym: z podmiotem nieosobowym (3); co] (9) : Gdy ko^g niedzwiadek z ije morzki/ tedy łokiem z miętki pomazać/ albo też prziložiť na ono miefcze/ á odpędzi wfzytek iad. *FalZioł* IV 39b; Aloe czyfte z łokiem koprowym rozтворzone [...] po kropi [= po kropli] ná oczy pułczay/ świerzbienie odpędziź. *SienLek* 68, 65v; wfzyftkie myśli fwe do tego znośi/ áby nic mimo fye niepuścił/ [...] coby choroby odpędzić/ á zdrowia rátuiać/ żywotá przedłużyć mogło *Oczko* 1v.

odpędzić komu, czemu [żywotne] (3): Theż ochffát odpędziłz koniowi gdy mu w fzyi dałz żyłę záciac *SienLek* 168, 82, 140v.

Zwrot: »od siebie odpędzić« (1): fnu łatwie fye wítrzeże/ iefli namniéy potráwami fye obciáży: [...] iefli obroku vmniéyfy/ oípáłość táką od fyebie odpędzi. *Oczko* 18v.

W przen (1) :

Zwrot: »odpędzić od siebie« (1): Ale ty gdy iuź ták mocą tego Pána fwego odpędziłz od fiebie tę flepotę y głuchość fwoię/ [...] tedy dopirko iuź fie otworzą oczy dułze twoiey *RejPos* 79.

Synonimy: **1.** odegnać; **a.** odbić, odeprzeć, odgromić, odłożyć, odrzucić, odsądzić.

Formacje współrdzenne cf PĘDZIĆ.

Cf ODPĘDZENIE, ODPĘDZONY